

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ М. П. ДРАГОМАНОВА**

ФАКУЛЬТЕТ ПЕДАГОГІКИ І ПСИХОЛОГІЇ

**ПСИХОЛОГІЧНИЙ
І ПЕДАГОГІЧНИЙ ДИСКУРС:
НАУКОВІ ЗАПИСКИ ВЧЕНИХ**

**Київ
Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова
2020**

*Рекомендовано до друку
Вченою радою Інституту педагогіки і психології
Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова
(протокол № 8 від 22 травня 2020 року)*

За загальною редакцією – професора Т. О. ОЛЕФІРЕНКА

Редакційна колегія:

- В. І. Бондар* – академік НАПН України, доктор педагогічних наук, професор;
С. Д. Максименко – академік НАПН України, доктор психологічних наук, професор;
О. В. Бернацька – кандидат педагогічних наук, доцент;
І. М. Євченко – кандидат психологічних наук, доцент;
І. О. Лапченко – кандидат психологічних наук, доцент;
І. О. Луценко – доктор педагогічних наук, професор;
Л. Л. Макаренко – доктор педагогічних наук, професор;
М. М. Марусинець – доктор педагогічних (кандидат психологічних) наук, професор;
О. В. Матвієнко – доктор педагогічних наук, професор;
О. Я. Митник – доктор педагогічних наук, професор;
І. М. Овдієнко – кандидат психологічних наук, доцент
Т. О. Олефіренко – кандидат педагогічних наук, професор;
Ю. О. Приходько – доктор психологічних наук, професор;
Л. В. Савенкова – кандидат педагогічних наук, доцент;
М. С. Севастюк – кандидат педагогічних наук, доцент;
Г. В. Семеренко – кандидат філологічних наук, професор;
С. В. Страшко – кандидат біологічних наук, професор;
О. Л. Шевнюк – доктор педагогічних наук, професор;
І. М. Шапошнікова – кандидат педагогічних наук, професор;
Г. Г. Цветкова – доктор педагогічних наук, професор.

**А 43 ПСИХОЛОГІЧНИЙ І ПЕДАГОГІЧНИЙ ДИСКУРС: НАУКОВІ ЗАПИСКИ
ВЧЕНИХ :** збірник матеріалів конференції / за заг. ред. проф.
Т. О. Олефіренка. – Київ : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2020.
– 344 с.

До збірника ввійшли матеріали учасників Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції “*Актуальні проблеми психології розвитку особистості*”, у яких науковці розглядають актуальні питання теорії, методології й практики психології розвитку особистості в умовах соціальних та інформаційних змін.

Матеріали збірника можуть бути використані науковцями, практиками, здобувачами вищої освіти в галузі психології, педагогіки та дотичних до них наук.

УДК 159.923: 316.612:37.015.311(06)

- © Автори статей, 2020
© Редакційна колегія, 2020
© Вид-во Національний педагогічний
університет імені М. П. Драгоманова, 2020

кожного, хто починає роботу над композицією та відтворенням об'єму не знаючи загальних правил і норм, як, наприклад, побудови, законів світлотіні, правильної передачі тонів тощо.

Правильне вивчення всіх законів побудови та прийомів світлотіні дає змогу усвідомлювати цілісність предметів, їхню будову, матеріальність, створювати ілюзію тривимірності на площині.

Використана література:

1. Леонардо да Винчі. Трактат про живопис. Москва, 2013. 2019 с.
2. Ростовцев Н. Н. Методика преподавания изобразительного искусства в школе : навчальний посібник. Москва, 2010. 251 с.

УДК 373.3-053.4/.5:159.942

Халько М. С.

ТРИВОЖНІСТЬ ЯК ЧИННИК НАВЧАЛЬНОЇ УСПІШНОСТІ МОЛОДШОГО ШКОЛЯРА

На сучасному етапі розвитку освіти в Україні особливої гостроти й актуальності набуває проблема організації навчально-виховного процесу в початковій школі, адже початкова школа – це фундамент усього подальшого навчання, а в майбутньому здобуття професійної освіти. Успішність навчання у початковій школі багато у чому визначає долю людини, її майбутнє життя, оскільки саме у цьому віці формуються базові підвалини особистості людини. У цей час у дитини вибудовується емоційне ставлення до власної провідної діяльності, яке віддзеркалюється у бажанні відповідати вимогам учителя та батьків щодо образу “гарного учня”. Все це викликає у дитини молодшого шкільного віку нові переживання, які, поєднуючись з невдачами, можуть набувати негативного забарвлення, породжуючи тривогу. Вивчення тривожності у контексті навчальної діяльності є доволі актуальним на сьогоднішній день.

Проблему шкільної тривожності досліджувала М. Прихожан. На думку вченої, шкільна тривожність – це м'яка форма прояву емоційного неблагополуччя. У дитини вона виявляється у хвилюваннях, підвищеному занепокоєнні у навчальних ситуаціях, у процесі неузгодженого спілкування з однолітками тощо. Так, молодший школяр постійно відчуває власну неадекватність, неповноцінність, невпевнений у правильності своєї відповіді та власних рішень. І для педагогів і для батьків помітна така поведінка дитини, хоча вони не завжди цьому надають їй відповідної значущості. Але, як емпірично доведено вченою, така поведінка дитини може стати показником початкового етапу неврозу, порушень її пізнавальної діяльності, породження психологічних комплексів тощо [1].

Тривожний стан або тривога пов'язані з очікуванням соціальних та індивідуальних невдач або успіхів. Для молодших школярів це, перш за все, успіхи та невдачі в їх провідній діяльності – учінні, яка включає міжособистісні стосунки

з учителем, однокласниками, батьками, а також їх власні переживання з приводу рівня домагань, самооцінки, задоволеності основних потреб, які саме у цьому віці тісно пов'язані і переважно визначаються успішністю взаємодії з названими вище суб'єкт-об'єктними міжособистісними стосунками й успішністю виконання діяльності. Тривожність – це схильність переживати емоційне хвилювання, тривогу, котрі виникають у ситуаціях невизначеної загрози якійсь очікуваній події і виявляється у прогнозуванні несприятливого її завершення. Тривожна дитина живе у стані постійного безпричинного страху, напруження від хвилювання невідомого. Підвищена тривожність робить поведінку школяра неспокійною, метушливою, розсіяною. Така поведінка молодшого школяра негативно позначається на її характері, котрий набуває рис невпевненості, заниженої самооцінки, внутрішнього конфлікту між високим рівнем домагань і низькою самооцінкою своїх можливостей та успішності.

В українській мові поняття успіх трактується в двох значеннях. Перше визначається як позитивний результат роботи, справи; значні досягнення; друге – громадське визнання, схвалення чого-небудь, чийхось досягнень. В такому контексті поняття успішності означає наявність успіхів у чомусь. Отже, успішність супроводжується наявністю певних досягнень, здобутків, які означають успіх у певному виді діяльності [2]. У виконанні будь-якої діяльності людина зорієнтована на досягнення успіху, яке уособлює втілення мети. Якщо мова йде про тривалу діяльність, то її успішність характеризується не лише зовнішніми досягненнями, а й внутрішніми особистісними трансформаціями.

Успішність – це результат, який особистість досягла в процесі досягнення певних важливих для неї цілей, що призводить до особистого задоволення життям внаслідок усвідомлення своєї самоефективності та самовдосконалення [3]. Також під успішністю розуміють результат, який особистість отримує шляхом докладання адекватних зусиль, пізнаючи та актуалізуючи свої можливості на життєвому шляху. Якщо особистість орієнтована на успіх, вона впевнено йде до мети діяльності в очікуванні успішного результату.

Підсумовуючи, констатуємо, що молодший шкільний вік є досить важливим з огляду на ризик закріплення тривожності як особистісної властивості. Це передбачає необхідність постійного моніторингу проявів тривожності з метою її попередження або коригування, а також встановлення причин її виникнення, що обумовлено індивідуальними психологічними особливостями та соціально-психологічними умовами становлення особистості.

Дослідження рівня тривожності молодших школярів проводилось на базі п'яти шкіл I-III ступенів м. Боярки Києво-Святошинського району Київської області. Вибірка досліджуваних складалася з 240 учнів 2-х класів, вік досліджуваних 8-го року життя.

Узагальнення отриманих даних показало, що більшість дітей 8-го року життя (55%) мають високий рівень тривожності, 35% виявляють її середній рівень і 10% дітей з її низьким рівнем. За допомогою даних застосування методики “Оцінка рівня шкільної тривожності” Б. Філліпса встановлено ті фактори, які спричиняють найбільшу тривожність серед дітей цього віку. На першому місці по значущості посідає страх ситуації перевірки знань, який виявили 29,7% досліджуваних. Майже третина учнів переживають тривожність, коли вчитель встановлює рівень їхніх навчальних досягнень, що може бути пов'язано як з вимогами, зафіксованими в освітніх програмах, так й з вимогливістю значущих дорослих – педагога та батьків.

На другому місці зафіксовано загальну тривожність у школі та переживання соціального стресу та страх не відповідати очікуванням оточуючих (по 21,6% досліджуваних). Це свідчить про переважання загального негативно забарвленого емоційного стану дитини, що пов'язане з різними формами її включення у шкільне життя. Наступним фактором, що спричиняє підвищення тривожності, є низька фізіологічна опірність дитини стресу (8,1% дітей). Це свідчить про особливості психофізіологічної організації, що знижують пристосовність дитини до ситуацій стресогенного характеру та, відповідно, підвищують ймовірність неадекватного реагування на тривожний фактор середовища.

Слід відмітити, що 8,1% досліджуваних виявили страхи у відносинах з вчителями. Ці дані відображають загальний негативний емоційний фон відносин з дорослими в школі, що по суті впливає на успішність навчання дитини.

Встановлено, що на виникнення тривожності молодшого школяра впливають також фрустрація його потреби в досягненні успіху та його страх самовираження (по 5,4% досліджуваних). Це свідчить про наявність у дитини несприятливого психічного стану, який не дозволяє їй розвивати свої потреби в успіху та досягненні високого результату. Більше того, ситуації, пов'язані з необхідністю саморозкриття і демонстрації своїх здібностей, викликають у цих дітей негативні емоційні переживання.

За аналізом результатів анкетування батьків і вчителя, які оцінювали тривожність молодших школярів, встановлено, що 51% учнів властивий їй високий рівень, у 30% досліджуваних виявлено її середній рівень, у 19% зафіксовано низький рівень. Хоча значущі дорослі й знижують показники тривожності у дітей 8-го року життя, однак половина досліджуваних молодших школярів мають, на їхню думку, її високий рівень.

Порівняння результатів тестування і анкетування показує їхню подібність і свідчить про те, що більшість учнів 8-го року життя мають високий рівень тривожності (від 51% до 55%), її середній рівень виявляють від 30% до 35% дітей і низький рівень – від 10% до 19%. Таким чином, більшість дітей мають високий рівень тривожності, що вважаємо негативним фактором для становлення особистості у такий важливий період онтогенезу.

Висновки. Підсумовуючи, констатуємо, що у більшості дітей 8-го року життя відмічається високий рівень тривожності, пов'язаної з учбовою діяльністю та перебуванням у школі, переживанням соціального стресу. Підвищений рівень тривожності негативно впливає на навчальну успішність молодшого школяра, що часто виявляється не стільки на рівні академічної успішності, скільки на суб'єктивному сприйнятті своєї результатів як успішних.

З огляду на ці результати рекомендуємо вчителям та психологам більше звертати увагу цій проблемі, проводити роботу з дітьми, тренінги для зниження тривожності дітей, проводити роз'яснювальну роботу з батьками та вчителями.

Використана література:

1. Прихожан А. М. Тревожность у детей и подростков: психологическая природа и возрастная динамика. Москва : Московский психолого-социальный институт ; Воронеж : Изд-во НПО "МОДЭК", 2000. 304 с.
2. Психологічний тлумачний словник найсучасніших термінів. / під керівництвом канд. псих. наук В. Б. Шапаря. Харків, 2009.
3. Словник іншомовних слів / за ред. О. С. Мельничука. Київ, 1974. 776 с.